

FÖRENINGEN ELIAS FRIES ÄTTLINGAR

Skriftserie 10

ELIAS FRIES OCH FEMSJÖ

Föredrag i Femsjö kyrka den 13 augusti 1994
inför 200-årsminnet av Elias Fries födelse i Femsjö
av Robert Andersson

Uppsala 1995

Förord

Förlagan till denna skrift är ett handskrivet dokument, som jag fann bland kvarlåtenskapen efter min pappa Carl Thore Fries efter det han gått bort 1990. Tillsammans med dokumentet fanns även ett brev från Ulla Sterky, systerdotter till Gunhild Friesia Almén, där hon uttryckte en önskan att berättelsen skulle publiceras, så att den kom till allas kännedom.

Det finns i texten en del uttryck och hänvisningar som kanske behöver förklaras. I en del fotnoter står: "*Se släktregistret*". Det är en hänvisning till ett för hand framställt släkträd i den handskrivna versionen, vilket jag egenmäktigt uteslutit ur denna framställning på grund av svårigheter att återge detsamma. Det är möjligt att registret kommer att bifogas i en senare framställning. Jag har även strävat efter att återge den ursprungliga texten så ordagrant som möjligt. Det finns även en del för mig oförklarliga uttalanden som t.ex. då man under resan kommit fram till Torpa stenhus: "*I väntan på slottsbeskrivningen inmundigade vi våra medförda smörgåsar och travade sedan omkring i den märkliga byggnaden, där våra tankar gingo till Vasar och Stenbockar, men framför allt till Hilma.*" Varför gick tankarna till Hilma? Detta och liknande uttalanden har jag inte kunnat reda ut, men det är min förhoppning att det finns släktingar som är betydligt kunnigare i släkthistorien än jag och som kan hjälpa till att skildra dunklet.

Jag vill passa på att rikta ett varmt tack till föreningens sekreterare Karin Håstad, som hjälpt mig med korrekturläsning. Även styrelseledamoten Carl Otto von Sydow har varit mig behjälplig med en kritisk granskning av texten för en viss normalisering av språket samt en enhetlig interpunktion. I samband med denna granskning framkom att det finns ytterligare en version, "ytterligare ett original" i form av ett anteckningsblock med spiralpärm, vilket förvaras på universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i Uppsala.

Med dessa ord ber jag härmed att få överlämna denna skrift till läsaren och hoppas att dess innehåll skall inspirera till fortsatta studier i vår gemensamma släkthistoria.

Uppsala den 22 oktober 1996

Elias Fries
Ordförande

Torsdagen d. 18 juli

Klockan 11.45 startade vi, Ulla Sterky och hennes gamla moster, på vår 100-mila genealogiska bilfärd. Över Kungsholmen och Västerbron bar det av genom Södertälje och vidare genom det fagra Södermanland. Första vilopausen togs vid "Friluftsförstauranten" med den härliga utsikten över Båven. Där inmundigade vi Ullas läckra medförda matsäck.

Vid 1/2 5 tiden anlände vi till Marieberg, där allt var krattat och fint i väntan på Bo och Signe Hammarskjöld, som skulle komma på middag. Sedan de en halvtimme senare anlönt gingo vi alla tillsammans och besågo det utmärkt väl ombyggda huset. Vi avböjde vänlig inbjudan att stanna över middagen, då vi voro rädda att bli försenade. Den framsatta melonen smakade oss emellertid förträffligt, och så startade vi åter vid 6-tiden från det alltid lika trevliga Marieberg, glada över att ha fått träffa även några levande släktingar.

Färden gick västerut på vackra ödsliga vägar till Askersund, dit vi anlände först vid 10-tiden. Den stackars chauffören var då mycket trött, så vi skyndade oss i säng efter att ha intagit en liten supé i hotellets matsal.

Fredagen den 19 juli

Sedan Ulla haft ett samtal med Bruno gåvo vi oss i väg från Askersund vid 8-tiden på morgonen. Efter en avstickare till Hammars kyrka reste vi söderut väster om Vättern. Svängde så hastigast upp på Olshammars gård. Så lämnade vi Närke och körde in i Västergötland, där vi funno naturen allt vackrare.

Nu började våra genealogiska forskningar. I Mölltorp togo vi nämligen reda på gården Torp, som min fm fm mm fm f, Olaus Andreae, år 1614 av änkedrottningen Kristina Karl IX:s änka, fick till Stom¹, något varom den nuvarande ägaren tycktes ha en dunkel aning. Fortsatte så fram till Ransberg och konstaterade att

¹ Boställe

prästgården fortfarande ligger vid sjön, dit samme förfader (enligt uppgift i Warholms Herdaminne över Skara stift) flyttade den under sin kyrkoherdetid i Ransberg. Han och hans maka, Valborg Isaksdotter, hade alltså sannolikt många gånger vandrat på dessa vägar, där vi susade fram i bil. Antagligen var det också i Ransberg, som deras dotter Kerstin Olofsdotter föddes (omkr. 1610), ehuru födelseorten anges endast som Vadsbo härad (vari Ransberg ingår).

I Hjo fingo vi oss en lindrigt god och mycket illa serverad lunch. Så provianterade vi på det finaste konditoriet och lämnade därefter utan saknad den sovande staden.

Efter Norra Fågelås, där fm fm fm fm f Sveno Benedicti Putt var kyrkoherde omkr. 1568, körde vi ner till det stolta Almnäs, ehuru Ullas elev ej var hemma.

Så bar det av över Hökensås till Dimbo, där egendomligt nog mormors släkt har en av sina rötter. Mm fm mm mf f, Sveno Svenonis² var nämligen kyrkoherde i Dimbo, som antagligen även var hans födelseort. Också hans son Andreas Svenonis Dimbodius var sannolikt född i Dimbo efter vilket han tog sitt namn.

Han blev sedermera kyrkoherde i Sunnersberg³, där hans dotter Christina Dimberg föddes 1662/63⁴. Sunnersberg ligger i närheten av Läckö, dit vi icke hade tid att resa. Detsamma var förhållandet med såväl Medelplana på Kinnekulle, där mm fm mm mm f, Martinus Zachariae Gyltbackius var kyrkoherde 1629 – 68, och hans mor Elin Knutsdotter Roos avled 1639 som med Skara, där fm fm fm fm f, den ovannämnde Sveno Benedicti Putt, sedermera adlad Printz, blev domprost 1671⁵.

Likaledes var det oss icke möjligt att besöka Västra Tunhems och Gärdhems socknar nära Trollhättan, varifrån ff ff Per och hans son Hans Persson Bryggman samt ff fm f Segol och dennes dotter Elin Segolsdotter jämte alla

² +1633

⁴ Gift med Elias Wiesel 1683.

³ 1675

⁵ Ang. 1571. (utg. kommentar)

dessas avkomling Anders Hansson härstamma. Inte heller kunde vi tänka på att bege oss till det avlägsna Vänersborg, ehuru det var där farfars morföräldrar Anders Dahlström och Annika Algotsdotter hade sitt hemvist och deras dotter Cajsa Dahlström föddes.

Från Dimbo begåvo vi oss till Släta, där vi uppsökte kyrkoherden för att få upplysning om Butagården, som givit namn åt fm fm mm mf, Herlacus Erics Buthelius och hans dotter Sigrid Buthelia. Kyrkoherde Ljungkvist trodde att Butagården möjligen var det samma som Jutagården, men hänvisade oss för vidare upplysningar till komminister Sandstedt i Vartofta-Åsaka. Vi reste alltså dit, endast för att inhämta att denne var bortrest!

Senare brevväxling med honom gav emellertid endast föga resultat. Han påpekade dock att i Släta även finnes en gård med namnet Bygården, och att möjligen denna eller Jutagården är den gamla Butagården.

Sedan vi tröstat oss med kaffe på den vackra Vartofta - Åsaka - kyrkogården i sällskap med en trevlig gumma, fortsatte vi genom Vartofta härad, varöver fm fm mm mf mf, Herlacus Johannis, var kontraktsprost. Han var dessförinnan, 1571, kyrkoherde i Släta.

I Norra Åsarp hjälpte oss både komministern och folkskoleläraren, men vi lyckades dock ej få spaning på torpet Varkullshagen, där fm fm fm mm Ingrid bodde som änka, ett torp som hennes make, kompastorn i Solberga Andreas Berg⁶ hade uppbrukat. Vi voro emellertid inne i Norra Åsarps kyrka och passerade Solberga.

Vi måste för svårframkomlighetens skull slopa den nära Smålandsgränsen belägna Habo socken, där fm fm fm ff Christofer Bonaeus var komminister, då hans son Thore Bonaeus föddes där 1619. Likaledes fingo vi avstå från

*Liared, där samme man efter enhällig kallelse år 1653
blev kyrkoherde.*

Vid Kölingareds⁷ kyrka påminde vi oss fm fm fm f Thore Boaeus, som 1653 blev kyrkoherde i denna socken (samma år som i Liared). Sedan kyrkoherdarna i de närliggande småförsamlingarna dött, "fick han deras socknar under sig", så att han slutligen 1689 var kyrkoherde i hela Böne pastorat. I Böne var också hans far Christofer (Thorei) Bonaeus⁸ kyrkoherde, och såväl denne som hans son och sondotter Elisabet Thoresdotter Bonea⁹ ha därav sitt namn.¹⁰

Den nuvarande prästen i Böne var tyvärr inte hemma, men han var ny på platsen och hade nog knappast kunnat ge några upplysningar. Kyrkvaktmästaren, en f.d. svensk-amerikan, som just höll på med 6-ringningen, visste ingenting. Han erbjöd sig visserligen att försöka bryta upp ett bokskåp i sakristian, men då vi knappast trodde innehållet vara av värde för oss, avböjde vi tacksamast inbrottsförslaget. På kyrkogården letade vi sedan på egen hand efter Elsa v. Friesens ff ff fm:s grav, men utan resultat. Stockareds gård, där Thore Bonaeus 1691 slutade sina dagar, glömde jag fråga efter.

Efter Böne satte vi direkt kurs på Ulricehamn, dit vi anlände trötta, men synnerligen belåtna med vår dag. På stadshotellet fingo vi bra rum, trots att där var stor landshövdingemiddag för öppnandet av hantverksmässa. Vi åto och drucko(!) av vårt medförda förråd, innan vi skyndade oss i säng.

Lördagen d. 20 juli

Under frukosten på hotellet beställde jag rum för kvällen i S. Unnaryd, varefter vi inköpte en del proviant. Vid 1/2 10-tiden startades i ett under hela dagen synnerligen växlande väder med våldsamma skurar. Färden gick utmed Åsunden, på vars is 1520¹¹

⁷ Kinlungareds kyrka

⁸ + 1645

⁹ + 1736

¹⁰ Elisabet Thoresdotter Bonaca sannolikt

född i Böne 1670.

¹¹ 19/2 1520

slaget vid Bogesund utkämpades, då även en av våra förfäder var med: fm fm fm ff ff f Thore Pedersson, väpnare av gammal västgötaadel.

Vi hade nu insett, att det var mycket vi måste slopa:

Rångedala (v. om Ulricehamn) där fm fm fm ff f, Thorerus Laurentii 1571 var kyrkoherde och han son Christofer Bonaeus antagligen föddes - Kalv (i sydligaste Västergötland) där fm fm mm mf, Herlacus Erics Buthelius, efter det han varit kyrkoherde i Dorpat och slotspräst i Riga, hade sin mödosamma och riskfyllda kyrkoherdegärning¹². Mjöbäck (i samma trakt), där fm fm mf, Arvid Lindman, var kyrkoherde 1709 - 41 och med sin maka Maria Elisabet Wekander uppföstrade de 12 barnen däribland Sigrid Johanna Lindman (gm. Sven Bryngelson Lidell) - samt alla i Göteborgstrakten belägna orter, vilka jämte själva Göteborg varit hemorten för många förfäder och stammödrar i såväl äldre som nyare tid: Gamla Älvsborg, där fm fm fm ff mf f Bengt Eriksson och hans son Erik Bengtsson voro borgmästare och den senares dotter Ingegerd Eriksdotter föddes 1550(?) - Orrkärr i Fässbergs socken, där fm fm fm ff ff Lars Thoresson bodde och hans son Thorerus Laurentii föddes 1541 - Göteborg, där fm ff ff packhuskarlen Anders Hansson och hans hustru Caisa Dahlström hade sitt hem och deras son Johan Andersson föddes 1783.

Från Ulricehamn foro vi rätt söderut till Gällstad, där såväl fm ff mm mf f Erik Olsson som fm fm ff Bryngel Lidell voro komministrar¹³ och den senares son, Sven Bryngelsson Lidell, antagligen föddes (1694). Finnekumla¹⁴, som sannolikt var hemvist för fm fm ff mf Zacharias, tangerade vi endast.

På en liten, krokig, men mycket vacker väg foro vi så till det

¹² + 1689

¹³ 1572 - 1583 resp 1685 - 1702

¹⁴ skrevs Finnekomla

stolta Torpa stenhus. I väntan på slottsbeskrivningen inmundigade vi våra medförda smörgåsar och travade sedan omkring i den märkliga byggnaden, där våra tankar gingo till Vasar och Stenbockar, men framför allt till Hilma. Fm ff f Lars Lignell glömde vi däremot alldeles bort, ehuru han 1712 blev huspredikant här hos greve Erik Stenbock.

Från Torpa foro vi en förtjusande vacker väg genom Haldarp till Länghems kyrka. Där var fm fm ff Brynolphus Svenonis Lidelius¹⁵ kyrkoherde 1702 - 1714, och hans son Sven Bryngelsson Lidell¹⁶ komminister från 1734. Även fm ff f, Lars Lignell, var kyrkoherde här (från 1715), och hans son Carl Erik Lignell föddes 1728 i Länghems prästgård. Bryngel Lidells maka Elisabet Thoresdotter Bonaea är begravnen i Länghems sakristia, och Lars Lignells hustru Elisabet Zachrisson blev "christeligen uti Länghems kyrka hederligen begravnen 1/11 1767".

Egendomen Sjørred, där de båda Lideliernas änkor Elisabet Thoresdotter Bonaea och Sigrid Johanna Lindman avledo 1736 och 1788 resp., hunno vi ej uppsöka. Det samma var förhållandet med Södra Åsarp där Margareta Svenonia Lidell¹⁷ 1737 föddes på komministerbostället Skårtebo.

Efter Länghem foro vi igenom Veka by i Hillareds socken, där fm fm mm ff Nils var bonde och hans son Olov Nilsson Wekander föddes i mitten av 1600-talet.

Gälareds gård (i samma socken), där fm ff fm, Agneta Larsdotter Sundia, år 1680 gifte sig med Olaus Laurentii Lignelius, medhanns icke.

Sexdräga kyrka besågo vi under komministerns ledning. I Sexdräga socken ha både fars och mors släkter sina rötter: mm fm mm mm ff Zacharias Martinsson, vilken var häradsskrivare i

¹⁵ Bryngel Lidell

¹⁶ + 1756

¹⁷ Sedermera gift med fänriken Carl Erik Lignell

Kinds härad, bodde antagligen med sin maka Elin Knutsdotter Roos på Gyttebacka gård i denna socken, där hans son Martinus Zackariae Gyttebackius föddes 1596, och fm fm fm mm f Olov Nilsson Wekander blev kyrkoherde i Sexdräga 1677¹⁸. Hans maka Sigrid Buthelia, som 1694 (1695) blev änka med 7 små barn, lyckades två gånger bli konserverad med de efterlevande kyrkoherdarna i Sexdräga. Dessutom avled o i Sexdräga såväl Olov Nilsson Wekanders mor, Kerstin Olovsdotter(=gambla fahrmor i Sexdräga Kristin Wekander om 89 år + 1699, som hans svärmor Anna Sigfridsdotter (+1702).

Holmarp i Roadsjö socken, födelseorten för fm fm fm mm ff Nils, måste slopas och kursen ställas direkt på Svenljunga där vi äntligen fingo oss en god "hemlagad" middag på hotellet.

I Svenljunga, där vi inte haft några förfäder utan endast sidoskylda, fingo vi oss en välbehövlig vilopaus. Ulla lät sin bil bli något justerad, och jag var inne i en pappershandel, där jag blev tagen för svensk-amerikan.

I god fart foro vi så till Tranemo, där kontraktsprosten Martin Svedberg stördes i sin middagssiesta med en förfrågan efter den sockenbudskalk med patén, som år 1603 av fm ff mm mf f Erik Olsson skänktes till Tranemo församling. Kontraktsprosten, som mot biskopens förslag lyckats få behålla skatterna inom socknen, eftersom de förvarades i brandsäkert valv och voro försäkrade för 10.000:- kr, visade dem med stolthet. Kalken, till formen som en flat äggkopp, kunde tagas isär och skålen instoppas i foten(antagligen för att underlätta transporter under ritter). Paténen var som ett litet nålfat. Båda voro mycket vackra arbeten. Runt kalkens fot står:

" Dominus Jesus Nosttro Ericus Olai Kristin Bengtsdotter Testamentum hunc calicem dederunt ecklesiae Tranemo eusis anno 1603", det är uttytt Eric Olausson och Kristin Bengtsdotter hava

¹⁸ Efter "utståndne svåra travailer", antagligen som krigspräst.

givit Tranemo församling denna kalk som gåva till Kristi ära år 1603.¹⁹ Förut var bekant att Eric Olsson sannolikt gifte sig 1577 och att hans maka levde vid hans död 1627 — genom inskriptionen klarlades nu att hennes eget namn var Kristin och hennes faders Bengt!

I Tranemo hava förutom Eric Olsson hans son Bengt Eriksson Tranander och dennes måg Nils Andersson Kollinius²⁰ varit kyrkoherdar. Kollinius dog 1687 och tre år därefter blev en annan stamfader mm fm ff ff, Olaus Laurentii Lignelius²¹ kyrkoherde här. Dessutom äro följande förfäder och stammödrar begravna i Tranemo: fm ff fm f Lars Larsson Sundius och hans maka, Margareta Larsdotter²² samt deras dotter Agneta Larsdotter Sundia²³ g.m. Olaus Laurentii Lignelius. Födda i Tranemo äro Bengt Eriksson Tranander²⁴ och Christina Bengtsdotter Tranander (1639-1696), g.m. Nils Andersson Kollinius, deras dotter Elisabet Nilsdotter Kollinia (f. 1672) samt dennas måg fm ff f Lars Lignell, vilken sannolikt såg dagens ljus på komministerbostället i Tranemo.

Kontraktsprosten Svedberg, som tillhört Göteborgs nation i Upsala och kände till Tore, var synnerligen intresserad både av att få och ge upplysningar. Han visade oss även kyrkans prydliga inre med målningar av Forseth.

Det givande besöket i Tranemo tvingade oss emellertid att slopa följande platser som voro alltför svåråtkomliga. Olsremma med Lindrums gård, där fm fm mf Arvid Lindman var född 1670 och varifrån han tog sitt namn. Stengårdshult i Småland med Kullens gård där fm ff mm ff Anders var bonde (även soldat i Gustav II Adolfs preussiska krig 1626-1629, och som givit namn åt hans son Nils Andersson Kollinius och dennes dotter Elisabet Nilsdotter Kollinia - Grimsås (= Grimås) i Tranemo annexförsamling Mossebo (= Mossjöbo) där donatorn av

¹⁹ Kalken användes ännu (1946)

till ca 400 nattvardsgäster per år.

²⁰ gift med Christina Bengtsdotter Tranander.

²¹ + 1720

²² båda begravna 13/6 1709

²³ + 1714

²⁴ namnet efter födelsesocknen

sockenkalken Erik Olsson var född²⁵ och slutligen Kullabo i Ambjörnarpes socken (av Tranemo pastorat) där fm ff fmf Lars Larsson Sundius var befallningsman.

I stor hast foro vi så från Tranemo prästgård förbi Getaryggen, där fm ff mm mf Bengt Eriksson Tranander på återväg från kyrkan tredje dag påsk 1650 blev krossad av ett kullfallande träd, varvid döden följde fjärde dag pingst s. å.

Vi lämnade nu Västergötland och kommo in i Småland, där den första anhalten gjordes vid Villstads kyrka. Kyrkoherden var tyvärr bortrest, men av några på oss synnerligen nyfikna personer på kyrkogården fingo vi veta att av de tre gårdar i socknen som fm ff f föräldrar Carl Erik Lignell och Margareta Svenonia Lidell bebott är torpet Carlsbacka under Böларыd²⁶ minst, näst minst rustmästarbostället södra Fägerhult (1758-77) där fm f Johan Christoffer Lignell föddes 1772 och störst Norra Ulvekull, där de bodde från 1796 till sin död²⁷. Fältväbelbostället Bästås i Långaryds socken där de bodde 1777-84 medhanns icke. Vi tillråddes att endast uppsöka Norra Ulvekull och efter Ullas säkra intuition kördes den lilla snälla bilen på usla skogsvägar till detta torp. Till en början funno vi inga minnen sen gamla tider, men slutligen fingo vi, mirabile dictu, se några gamla handlingar rörande Lignellarna. Dessa papper hade legat i en gammal chiffonjé, nyligen försåld. Jag försökte köpa papperna, men ägarna A.E. Bengtsson och Rickard Bengtsson ställde sig alltmer avvisande, säkerligen misstänkande argan list.

Jag har emellertid sedermera mot ganska hög betalning erhållit avskrifter av handlingarna i fråga. Besöket på torpet Ulvekull, dit farmors farföräldrar, "länge fänriken" och hans maka, flyttade för 150 år sedan, blev således ganska märkligt.

Därifrån körde vi vilse på urusla vägar, men lyckades till sist ta oss fram till Smålands stenar, detta ståtliga fornminne. Vi drucko

²⁵ 1549

²⁶ Bodde där 1784-96.

²⁷ C E Lignell + 1801 och hans maka 1818

vårt medförda kaffe i en av de väldiga stensättningarna, och så bar det åter av i ganska hög fart till pensionatet i Alebo i Södra Unnaryd, dit vi anlände vid 1/2 10-tiden på kvällen, trötta men synnerligen belåtna med vår dag.

Söndagen d. 21 juli.

Under natten regnade det våldsamt och även under söndagen kom det flera våldsamma skurar.

Efter frukost kl.9 på pensionatet skyndade vi oss till Femsjö, där det var gudstjänst redan kl.10. Kyrkan, som 1942 genomgått en genomgripande restaurering, var betydligt vackrare än vid mina två föregående besök 1917 och 1936.

Morfars föräldrar, prosten Thores och hans makas Sara Lisa Wernelins, grav funno vi genast, tack vare gravstenen (på vilken emellertid står den felaktiga uppgiften att hon avled 1838 i stället för 1837 !). Vad övriga stamfäder beträffar, vet man att mf mm mm f, Magnus Benedicti Naestadius, ligger begravnen vid kyrkans södra sida²⁸, och att hans mf mm f, Magnus Zachariae Bolin, har sin grav inne i kyrkan²⁹. Dessutom finnes en uppgift att Brita Bengtsdotter är begravnen i Femsjö (+1735). Med all sannolikhet är detta fallet även med mf mm mf Petrus Johannis Annerstadius (+1732) och mf mf Bengt Wernelin (+1792) samt med hela den långa raden stammödrar, som regerat i Femsjö: mf mm mm mm, Christina Andersdotter Wirknaea³⁰, hennes dotter Anna Andersdotter Lunnaea³¹, hennes dotter Brita Naestadia³², hennes dotter Anna Maria Annerstadia³³ och hennes dotter Brita Christina Bolin³⁴. Ja Femsjö är obestridligen släktens Mekka!

Efter gudstjänsten hade vi en ofantligt trevlig kaffestund i prästgården med komminister Johansson och hans söta maka. Socken-
nen är fortfarande mycket kyrksam och kollekternas storlek imponerade oss storligen³⁵. Så fingo vi se den till minne av prosten

²⁸ + 1711

³¹ + 1696

³⁴ + 1799

²⁹ +1770 liksom även mf mm mm mf

³² + 1727

³⁵ Det inflöt den "missions"

Andreas Bonius Lunnaeus +1688

³³ + 1788

dagen mer än en krona

³⁰ död före 1679(?)

per sockenbo.

Thore skänkt oblatasken (kanske hade den förut varit Sara Lisas sockerskrin !) samt en utsökt vacker sockenbudskalk, som säkerligen nyttjats av våra stamfäder i flera led vid deras besök hos sjuka och döende i församlingen. Tyvärr glömde jag göra några forskningar efter Hagegården, som mf mm mm f Magnus Benedicti Naestadius fick till prästgård³⁶. Däremot läste jag högt Inas anteckningar om gamla Moster Lina (mormors syster Lina Wieslander 1820-90) och Morbror Thores brev om hans sista resa till Femsjö (1911).

Efter det synnerligen lyckade besöket i Femsjö, gjorde vi ett ganska misslyckat dito hos författarna till boken om Femsjö Kantor K.J. Schultz och hans dotter fru Hjördis Blomqvist i deras sommarhem, Villa Udden, Mahult, Brearyd i den för sin skönhet bekanta Simlångsdalen. Knappt om tid hade vi, mitt i deras middag kommo vi, och hällregnade gjorde det!

Från denna utflykt in i Halland återvände vi till Småland. Färden gick österut genom Lidhults socken, där mf mm mm mm f, Andreas Jonae Mårdh, år 1668 fick ett vackert vitsord över sin 51 åriga komministertjänst.

Den nuvarande kyrkoherden var borta, så det blev intet med att utforska varest i Lidhult Andreas Jonae Mårdh ligger begravnen³⁷, huruvida frälsehemmandet Virkenäs, där han bodde och hans dotter Christina Andersdotter Wirknaea föddes, ännu existerar, huruvida Snidestorp är detsamma som Smidingstorp (mf mm mm mf Andreas Bononius födelseort) samt huruvida man ännu känner till kullen, där mf mm fm f Måns var bonde. Icke heller togo vi reda på Elias Fries gård Torsaberg, arv efter hans far.

I ganska hög fart bar det av till Odensjö, där Christina Fries, f. Wieslander, växte upp. På grund av det dåliga vädret visade sig ingalunda till sin fördel den underbart vackert belägna kyrkogår-

³⁶ Ingår antagligen i prästgårdens ägor.

³⁷ + 1681

den. Den ligger på en i Bolmen utskjutande udde och omges av en lövträdsdunge, där vi trots regnet tog oss en liten tur.

Den liggande gravstenen (strax norr om ingången till sakristian) över mm ff, Magnus Wieslander³⁸, och säkerligen även hans maka, Ulrica Montelia³⁹, funno vi med lätthet. Men så var ej fallet med deras sons Petrus Nicolaus Wieslanders⁴⁰ och hans makas Susanna Andersdotter Berggrens⁴¹ gravplats. Den är emellertid belägen mellan Magnus Wieslanders gravsten och kyrkan. Tyvärr funno vi ej heller den äldsta gravvården, belägen i ringmuren på västra sidan och bärande inskriften ”Den fordom ärlige mannen Zakries Persson i Bohult dödde anno 1729”. Stenen över denne man, mf mm ff, restes av hans son, kyrkoherden i Femsjö Magnus Zacharie Bolin. Icke heller upptäckte vi det sista vilorummet för våra äldsta stamfäder, som varit kyrkofolk i Odensjö (och därför säkerligen begravna här): mm fm f och m Nils Montelius⁴² och hans maka, Christina Helena Odelin⁴³. Däremot funno vi söder om kyrkan den vackra vården över mormors syster Lotta⁴⁴ och hennes man, kyrkoherden här Johan Rydeman⁴⁵. En annan av mormors systrar ”moster Lina” vilar i sina föräldrars grav (alltså strax norr om ingången till sakristian). För att få hjälp att finna alla dessa gravar frågade vi i prästgården efter komministern, som emellertid var på ålderdomshemmet. När vi äntligen fick tag på honom, befanns han vara ny på platsen och ganska okunnig på området. Han hänvisade oss emellertid till den i närheten boende fru Ida Jönsson, en synnerligen trevlig person. Hon berättade att hennes mor var så glad, när hon fick besök av den rara fröken Wieslander (”Moster Lina”). Hon mindes också väl fröken Wieslanders ståtliga begravning (”med facklor, för det var mörka kvällen”), som gjort ett djupt intryck på den lilla flickan.⁴⁶ Hon omtalade också att hon och hennes mor brukat pryda graven med blommor, men att gravkullen nu vore utplånad.

³⁸ + 1820

³⁹ + 1800

⁴⁰ + 1833

⁴¹ + 1858

⁴² + 1770

⁴³ + 1797

⁴⁴ + 1870

⁴⁵ + 1869

⁴⁶ Jordfästningen ägde rum 16/9 1890

Tyvärr hade vi inte tid att prata längre med den trevliga fru Jönsson. Hon kanske eljest kunnat lämna oss upplysningar om Bohult, där mf mm ff, bonden Zacharias Persson och hans hustru, Kjerstin Månsdotter, bodde och deras son Magnus Zacharie Bolin föddes, om Röshult Norregård (= Övregård enl. Ny Småland beskrivning), som ägdes av mm ff Magnus Wieslander samt om Björkö, Tranhult och Valshult, där någon gång på sommaren 1831 Christina Wieslander, bärande ett litet knyte med den bästa svarta klänningen, spatserade en genväg för att gå till Femsjö och väva skjortan åt den lärde professorn Elias Fries!

Önne kvarn och såg, som en gång ägdes av mm ff, den förmögne kyrkoherden i Odensjö Magnus Wieslander, passerade vi på återvägen till pensionatet i S. Unnaryd. Där fingo vi en god, men något knapp söndagsmiddag, varpå vi skyndade oss i säng, trötta, men glada och tacksamma över dagen.

Måndagen d. 22 juli.

På morgonen lämnade vi utan större saknad Alebo pensionat, ehuru vi i apotekare Ahleman haft ett trevligt bordsällskap.

Vi foro först genom Södra Unnaryds kyrkoby, där vi tänkte på Moster Lina, då vi passerade det fina hus vid stora torget, där hon på gamla dar av "Patron Lundell" hyrde ett par rum för 25 kronor om året, inberäknad vedbrand. Ulla hade dessutom sin egen anknytning till Unnaryd: hon hade på Skansen uppträtt i traktens gamla folkdräkt.

Tiden tillät oss icke att göra en avstickare till Långaryd⁴⁷, där mf mf, Bengt Wernelin, var pastorsadjunkt "in på sjunde året", innan han kom till Femsjö, samt mf mm mm mm f Andreas

⁴⁷ Jfr sid 6.

Jonae Mårdh föddes 1588 och event. hans far var kyrkoherde (Jonas Gudmundi Spegel =hr Johan i Långaryd), utan vi reste direkt till Färgaryds prästgård för att få upplysningar om vägen till Säfsebo. Vi frågade också efter Nybygget under "Bäckshed Norregård" där mm mm f torparen Carl Bengtsson bodde 1793 - 1804, samt efter Bäckhult, som är förbundet med mm mf ff Anders och är födelseorten för hans son Jacob Andersson. Men som det f.n. inom Färgaryds socken finnes både Bäckshult, Bäckshed och Bäckshult, avstodo vi från vidare forskning.

Trots vägarnas dåliga beskaffenhet lyckades Ulla ta oss fram till Stora Säfsebo, där mm m Susanna Andersdotter Berggren föddes 1782 och hennes föräldrar alltifrån mm mf mmf Anders Svensson haft sitt hem.

Nämligen Anders Svensson⁴⁸ och hans dotter Elin Andersdotter (1688-1768) med make Jöns Jönsson, deras dotter Maria Jönsdotter (1719-91) med make, Jacob Andersson (1707-79), och slutligen deras son Anders Jacobsson (1744-1821) med maka Bengta Carlsdotter (1764-1783). Dessutom mm mmf Carl Bengtsson (1730-99) och hans maka Ingegerd Larsdotter (1735-84).

Vi gingo också till det närbelägna Lilla Säfsebo, där såväl mm mf f, Jacob Andersson, som hans son Anders Jacobsson slutade sina dagar. På Lilla Säfsebo Nybyggnad, Anders Jacobssons f.d. hem, bodde nu hr Idoff Svensson, som var ganska road av vår ev. släktskap. När vi sedan åter passerade Stora Säfsebo, visades oss ett inramat inbjudningskort till kyrkoherden i Hallaryd Lamech Wieslander (mormors brors) begravning (1887).

Vi foro nu ännu en gång genom det kära Femsjö och passe-

rade antagligen ”vid vägen åt Unnaryd” Ävjeberget, där mf mm mm mf Andreas Bononius⁴⁹ under krigsoroligheterna nödgades hålla gudstjänst. Morfars gårdar Bökeberg och Yaberg hade vi emellertid inte heller denna gång tid att uppsöka⁵⁰.

Vi måste nämligen susa på i full fart och lyckades verkligen komma just i tid för att kunna ta kl. 1 färjan från Sunnaryd över Bolmen till Bolmsö, som vi hastigt bilade över. I Hästhagen strax på fastlandet i Tannåkers socken sökte vi upp den vänliga Gerda Schönebeck f. Rydeman, min syssling, i hennes förtju-sande sommarhem, där vi bjödos på kaffe. För trevnaden med den levande släktingen glömde jag för en stund de döda och försummade alltså att efterforska morfars gamla gård Flahult belägen i Tannåker [*såvida det inte var Flahult i Femsjö som han och hans far ägde*].

Från Tannåker skulle vi, om tiden tillät det, gjort såväl en avstickare åt nordost som åt sydväst. Under den förra skulle vi uppsökt Damnäs, i vars komministerboställe, Stora Törnestorp, mormor föddes 1809, då hennes far, Petrus Niclas Wieslander, var komminister där⁵¹. Kärda med Nästa by, där mf mm mm ff Bengt Månsson var bonde och hans son Magnus Benedicti Naestadius föddes 1637 (hans namn efter Nästa) och slutligen Värnamo med Hornaryd, där mf mff Jöns Arvidsson var bonde och hans son Bengt Wernelin (namnet av Värnamo) föddes 1715 ; enligt en annan uppgift föddes han i Mossleby, alldeles intill Värnamo. I Värnamo var också mf f, Thore Fries, pastorsadjunkt 1787-89 och vice pastor 1789-90. [Alla dessa orter besöktes av mig under min vistelse i Värnamo 24/7 - 6/8 46.] Avstickaren åt sydväst skulle ha gått till Angelstad, där mf mm mf mm fff Jonas Månsson var kyrkoherde under senare hälften av 1500-talet och hans son Enevald Jonsson bosatt i Fårtorp, Vrå med Slättervrå,

⁴⁹ + 1688

⁵⁰ Båda gårdarna hade förut ägts av prosten Thore, den förra även av Bengt Wernelin som också var ägare till Waldshult

⁵¹ Ett flygfoto, där den gamla prästgården, riven först 1938, kan skönjas, är nu i min ägo.

där sannolikt mm fm m Christina Helena Odelin som änka efter kyrkoherden i Odensjö Nils Montelius avled 1797 hos sin dotter Margareta, g.m. gästgivaren i Slättervrå och slutligen Annerstad, där mf mm mf f Johannes Persson var hemmansägare och där hans son Petrus Johannis Annerstadius (nämnd efter födelsesocknen) föddes 1678 samt mm mf mm fm ff Germund antagligen var bonde på gården Tjugarp (l. Tjuvarp), födelseplatsen för hans son Bononius Hieronymi (= Bonde Germundi) i slutet av 1500-talet och till sist mf mm mf mm f Sven Enevaldsson var bosatt på Brogård som "Ehreboren och Välaktad Jernhandlare" i början av 1600-talet.

Vi susade fram den nästan snörräta vägen över Ljungby till Vislanda.

Utan att göra en liten sväng åt norr till Tutaryd, där mf mm mm f. Magnus Benedicti Naestadius omkr. 1675 var komminister, eller en längre sväng åt söder till Virestad, där såväl mm fm mm ff ff f Harald som hans son Simon Haraldsson⁵² voro skattebönder på Almås, som gav namn åt den sistnämndes son Harald Simonis Almosius, född troligen här mellan 1570 och 1575 (sedermera kyrkoherde i Vislanda).

Efter en läcker kycklingmiddag på Vislanda hotell foro vi till den nya kyrkan och prästgården, där vi av den tf. kyrkoherden förgäves sökte upplysningar om Hönetorp, där mm ff ff "Gunnar i Hönetorp" var torpare, hans son Pehr Gunnarsson föddes 1688 (sedermera klockare i Vislanda) och även dennes son Magnus Wieslander såg dagens ljus (tog sitt namn efter födelsesocknen).

På vägen från Vislanda stego vi av vid den gamla kyrkogården, där en sten rests över den Wieselska släkten, varifrån

även vi härstamma genom Harald Simonis Almosius' son, mm fm mm ff Samuel Wiesel d.ä. (=Samuel Haraldi Almosius Brochaeus), dennes son Elias Wiesel (kyrkoherde i Vislanda) och den sistnämndes dotter Margareta Eliasdatter Wiesel, gm. Lars Odelin.

Utan större avsaknad avstodo vi från de i sydvästra delen av stiftet belägna socknarna Väckelsång, där mm fm fm ff Daniel Lundeberg, 1658 blev kyrkoherde och hans son Nicolaus Danielis Lundeberg(ius) föddes på 1640-talet samt slutligen mf f Thore Fries helt kort var pastorsadjunkt, och Älmeboda där mm fm mf Lars Odelin⁵³ blev kyrkoherde 1739.

Den sistnämndes födelseort (varav namnet) Odenslanda by, där hans far Sigfrid var bonde, foro vi igenom på vägen till kyrkan i Vederslöv, där såväl mm fm fm ff Daniel Lundeberg och den nyssnämnde Lars Odelin kortare tider voro kyrkoherdar. På den intressanta medeltidskyrkans förfallna kyrkogård sågo vi Kristina Nilssons föräldrars grav. [Hade på vägen från Vislanda passerat en avväg till Snugge.]

Så passerade vi Teleborgs slott och körde in i Växiö. Vi togo en liten promenad kring domkyrkan och tittade som hastigast in på det tjugande stiftsbiblioteket, innan vi kuskade ut till Evedal, där vi efter inmundigandet av några smörgåsar skyndade oss i säng.

Tisdagen den 23 juli.

Trots min oförmåga som vägvisare klarade oss Ulla fram till Kronobergs vackra ruin. På vägen därifrån gjorde vi ett kort uppehåll vid folkhögskolan, där Ullas f.d. elev emellertid ej var hemma, och körde så åter in i Växiö, stiftets huvudstad, som just i denna egenskap varit av utomordentlig betydelse för vår Små-

⁵³ + 1755

lands-släkt. Vid 11 - tiden anlände vi till det stämningsfulla Stiftsbiblioteket, där friherrinnan Ellen Leijonhuvud välvilligt tog sig an oss. Egendomligt var att tänka, att just på denna plats, i det gamla gymnasiet, ha så gott som alla smålandsförfäderna tagit de första, säkerligen ofta bekymmersamma stegen på den lärda utbildningens bana.

Det gamla stiftsbiblioteket rymmer alltså mycket av släkt-historiskt intresse. Så fick jag där i Växiö stifts tidning nr 10 1815 läsa om branden i Odensjö, då kyrkan och prästgården brunno ner och man med knapp nöd lyckades rädda den 88-årige prostén, mm ff Magnus Wieslander, som emellertid klagade över att han trots den myckna värmen icke kunde få eld på sin pipa⁵⁴. Och vid letande i Boliniana fann jag mf mm f:s Magnus Bolins testamente, där han ger sina fattiga systerdöttrar, "som ingen Wängåfva" av honom förut erhållit, dubbelt så mycket som syster-sönerna, vilka eftersom de sådan förut "infodt, med hälften mindre kunna vara benögda". [Besöket på stiftsbiblioteket medförde även att jag senare fått till Sthlm översända omkring 200 brev från Elias Fries och hans familj till släktingarna i Växiö, vilka brev innehålla åtskilligt av intresse.]

Från stiftsbiblioteket bilade vi upp till Östrabo och tittade först på biskopsporträtten i domkapitlets sessionssal. När jag sen fick fram konsistorieprotokollen för d. 11 maj 1681 för att med egna ögon få skåda uppgiften om hur mf mm mm mf Andreas Bononicus Lummaeus (grundare av Femsjö "gamla älskade prästehus"!) "förer ett strengt lefwerne, slåår sin hustru 2 gånger om weeken och mycket mehr", då måste jag begära hjälp av stift-notarién Erik Hård af Segerstad. Denne hade dels tillhört kommittén för utgivandet av "Smålands nation i Lund" (donation efter Tore), dels haft släktförbindelser med Yaberg, morfars gård i Femsjö, varför han var utomordentligt älskvärd. Det slutade med att vi fingo titta in i hans förtjusande hem i en av flyglarna till

⁵⁴ Detta står icke i tidningen, men väl i Herdaminnena!

Östrabo.

I Växiö ha flera av förfäderna innehaft viktiga ämbeten nämligen:

1 biskop : mm fm fm ff f, Petrus Jonae Angermannius 1559-1630, den märklige mannen som lämnade efter sig en ärofull åminnelse i både barn och skrifter och bl.a. i vår kyrka införde "koralernas drottning" (melodien till Var hälsad sköna morgonstund).

2 rektorer: mm fm mm fm mf Petrus Hieronymi (=Germundi) Glandius⁵⁵ (+1623) och mm fm fm ff biskop Angermannii son, Daniel Petri Lundeberg (1605 - 1673).

2 konrektorer : mm fm fm fm f Nicolaus Bringius (+ 1642) och mm fm mf Lars Odelin (1686 - 1755).

4 domkyrkokomministrar: mm fm ff f Marcus Hemmingius (+ 1709) och mm fm f Nicolaus Montelius (1704 - 1770), samt mm f Petrus Nicolaus Wieslander (1774-1833) och dessutom mf f, Thore Fries, en kort tid vicekomminister.

Åtskilliga av dessa hava dessutom varit kolleger vid läroverket, vilket var fallet med mm fm ff ff Hemmingius Theodori (+ 1660). Samtliga ha med sina hustrur haft sitt hem och sin gärning, längre eller kortare tid i Växiö gamla minnesrika stad. Och över dem alla ha domkyrkans klockor ljudit, av vilka en bär inskriptionen " år MDCCLII ... gjuten av Elias T:s Fries" (= mf ff klockgjutaren Elias Thoresson Fries , 1720 - 91).

Efter en god middag på stadshotellet bar det av till Bergkvara ståtliga ruin och Bergunda 1100-tals kyrka. I denna socken var mm fm mm fm mf Petrus Hieronymi (=Germundi) Glandius kyrkoherde 1611-17 (se. Anm. I Friesregistret.).

På hemvägen till Evedal gingo vi in på Växiö kyrkogård, där vi sökte upp Kristina Nilssons och Esaias Tegnér's gravar.

⁵⁵ SE anm. Å Fries-registret !

Onsdagen den 24 juli.

Från Evedal som blivit betydligt mindre trevligt sedan jag var där sist, foro vi kl. strax efter 8 och åto frukost inne i Växiö på konditoriet vid Kloster- och Sandgärdsgatan. Ulla fick sig en hårtvätt, medan jag dels telefonerade till stiftnotarien, dels gjorde dumma inköp. Därefter bar det av till det fina museet där jag frågade efter det ej utställda epitafiet över mm fm fm f Nicolaus Danielis Lundeberg(ius) med hustrur och barn, medan Ulla beskådade bl. a. järnspisluckor, varpå vi gemensamt njöto av konstglasen och betraktade en elegant toalett, som tillhört en av Ullas förnäma släktingar. Så intogo vi den sista gemensamma måltiden, en läcker lunch på Stadshotellet.

Om tiden medgivit, skulle vi i samband med färden till Alvesta besökt Lekaryd och Aringsås, där mm fm mm fm f, den förut omnämnde Bononius Hieronymi (eller Bonde Germundi) slutade sina dagar som kyrkoherde år 1659 - och Blädinge, där mm fm mm ff f Heraldus Simonis Almosius var kyrkoherde och hans son Samuel Wiesel d.ä. var komminister. På Färanäs i denna socken avled den senare, och där föddes hans son Elias Wiesel.

Den sista vägsträckan, Växiö - Alvesta, avverkades lika fint som alla de övriga ca 100 milen. Ullas nya resällskap anlände till Alvesta strax efter vår ditkomst och så startade de omedelbart på sin återfärd till Stockholm, denna gång öster om Vättern. Jag tog i stället tåget till Värnamo för att där i lugn och ro smälta resans många skiftande, men uteslutande angenäma intryck.

Som komplettering till denna långa berättelse vill jag till slut nämna övriga orter i Småland där släkten också har sina rötter:

Öjaby, där mm fm mf Lars Odelin också en tid var kyrkoherde;

Tjureda, där mm fm ff Henning Montelius var komminister 1693-1704 (sedermera regementspastor vid Kronobergs regemente och död i fält i Polen 1708 6/3 och där hans son Nicolaus Montelius, 1704 föddes på Nykulla.)

Berg, där mm fm ff f Marcus Hemmingius blev kyrkoherde 1677 (sonens namn Montelius togs efter denna socken). Här bodde också mm fm fm mf Håkan Joensson Bergman (1607-1666) som befallningsman över flera härader.

Asa, där förut nämnde Henning Montelius var komminister på samma gång som i Tjureda.

Tolg, där mm fm fm f Nicolaus Danielis Lundebergius blev kyrkoherde 1677 och där både han och hans hustru Elisabet Håkandotter Bergman ligger begravna samt deras dotter Annika Lundebergia antagligen född (1681).

Drev med Braås säteri, där mm fm ff mf Lars Pauli var fogde.

Sjöås, där mm fm ff ff Hemmingius Theodori blev kyrkoherde 1653 och begrovs i kyrkan 1660 samt hans son

Marcus Hemmingii föddes.

Korsberga, där mf f Thore Fries, 1790 blev pastorsadjunkt:

Fröderyd, där mm fm fm fm fm f Nicolaus Bringius blev kyrkoherde 1612:

Bringetofta, där mm fm fm fm ff Nicolaus Andrea blev kyrkoherde 1571 och hans son Nicolaus Bringius föddes i slutet av 1500-talet:

Eksjö, där mf fm mf Per Arvidsson Ekeröth antagligen föddes 1666 och den man som sannolikt var hans far var bosatt på Ekeryd:

Barkeryd, där mm fm fm fm ff f Andreas Nicolai var kyrkoherde i mitten av 1500-talet och där 1568 "Konung Erich geste hos honom ena Natt":

Järsnäs, där mf ff Elias Thoresson Fries bodde under slutet av sitt liv och avled 1791:

Rogberga, där mf f Thore Fries blev pastorsadjunkt 1785 och

Barnarp, där han blev detsamma följande år samt slutligen

Jönköping, där många förfäder och stammödrar alltsedan 1600-talet haft sin gärning, nämligen:

mm fm mm fm mf, den märklige kyrkoherden Petrus Hieronymi Glandius (+1623) och hans maka Kristin (se anm å Fries registret):

mm fm mm fm f, komministern och hospitalsprästen Bononius Hieronymi (=Bonde Germundi) (+1659) och hans maka Malin Persdotter (se anm. Å registret) mf fm

mm ff slottsfogden under senare hälften av 1600-talet Lars Jönsson:

mm fm fm mf Håkan Joensson Bergman, också han en tid under 1600-talet slottsfogde (+1666) och hans maka Cecilia Weinheim (+1660):

mf fm mm f grytgjutaren Olov Larsson (+o.1694) och hans hustru, som sannolikt hette Sara:

mf fm f åldermannen för kopparslagarämbetet Jonas Wallin och hans hustru Sara Persdotter Ekeröth, båda döda 1756:

mf ff klockgjutaren Elias Thoresson Fries (1720-91) och hans hustru Anna Christina Wallin (1730-63) vilkas son Thore Fries föddes här 1762:

och till sist fm prostinnan Carolina Elisabeth Andersson född Lignell, vilken avled i Jönköping 1890 och ligger begravnen i sin yngsta sons grav å stadens östra kyrkogård.

Dunkla äro mänskors öden,

Livet ryms i dem , och döden;

Släkte följer släktes spår

[Sv.ps.b. 185:5]